

Примена бета трикалцијум-фосфата и говеђег коштаног матрикса у вођеној регенерацији дубоких инфракоштаних пародонталних оштећења

Наталија Луковић¹, Обрад Зелић¹, Саша Чакић¹, Вања Петровић²

¹Клиника за оралну медицину и пародонтологију, Стоматолошки факултет, Универзитет у Београду, Београд, Србија;

²Клиника за дечју и превентивну стоматологију, Стоматолошки факултет, Универзитет у Београду, Београд, Србија

КРАТАК САДРЖАЈ

Увод За регенерацију ткива које је изгубљено током пародонтопатије користе се разни биолошки и синтетски материјали с различитим успехом. Они се најчешће примењују за обнављање припојног епитела и губљење алвеоларне кости у дубоким инфракоштаним оштећењима.

Циљ рада Циљ рада је био да се испита значај примене бета трикалцијум-фосфата и хидроксиапатита у лечењу дубоких инфракоштаних оштећења.

Методе рада У истраживање је укључена двадесет и једна здрава особа (11 жена и 10 мушкараца) старости 30-45 година код које је дијагностикована пародонтопатија. Код свих испитаника установљена су два слична оштећења са дубином сондирања џепа од преко 5 mm. Тзв. експериментална страна је третирана чистим бета трикалцијум-фосфатним биоматеријалом (*Cerasorb*®) и биомембраном, док је тзв. контролна страна третирана хидроксиапатитним говеђим коштаном ксенографтом (*Bio-oss*®) и биомембраном. Дубина сондирања џепа, ниво припојеног епитела и рецесија гингиве су забележени непосредно пре интервенције и 12 месеци касније.

Резултати У експерименталној групи дубина сондирања џепа је била $6,76 \pm 0,83$ mm пре интервенције, а значајно мања након 12 месеци ($2,76 \pm 0,48$ mm). У контролној групи она је била $7,14 \pm 0,65$ mm пре интервенције, а значајно мања на контролном прегледу ($2,85 \pm 0,57$ mm). После годину дана ниво припојеног епитела се повећао $2,76 \pm 0,99$ mm у експерименталној групи, односно $3,24 \pm 0,16$ mm у контролној. Дванаест месеци након интервенције рецесија гингиве била је $1,33 \pm 0,79$ mm у експерименталној, односно $1,05 \pm 0,80$ mm у контролној групи. Нису забележене статистички значајне разлике у вредности дубине сондирања џепа, нивоу припојеног епитела и рецесији гингиве између контролне и експерименталне групе.

Закључак Третман дубоких инфракоштаних оштећења бета трикалцијум-фосфатом и хидроксиапатитом дао је добре клиничке резултате, будући да се значајно смањила дубина оштећења, а ниво припојеног епитела подигао. Рецесија гингиве се умањила, али без статистички значајне разлике.

Кључне речи: регенерација пародонцијума; вођена регенерација ткива; инфракоштана оштећења; бета трикалцијум-фосфат; хидроксиапатит; ресорптивна биомембрана

УВОД

Савремени концепт регенерације пародонталних ткива разорених током пародонтопатије заснива се на примени различитих материјала који омогућавају стварање нове алвеоларне кости, периодонцијума и цемента. У ту сврху се с различитим успехом примењују разни биолошки и синтетски материјали који помажу регенерацију потпорног апарата зуба и потпуну реконструкцију пародонталних ткива. Значајан успех показале су трансплантација кости [1] и тзв. комбинована терапија, која се односи на примену колагених мембрана с потпорним ефектом који обезбеђује трансплантат [2, 3]. Идеалан биоматеријал би требало да има остеогене, остеоиндуктивне и остеокондуктивне особине; требало би да буде погодан за употребу, ресорптиван и да се потпуно замени новоформираном кости [4]. Само аутогени трансплантат кости има наведене особине и зато је његова примена прихваћена као стандардни поступак. Да би се избегло узимање коштаног аутогенног трансплантата, истраживања су углавном усмерена на испитивање других биолошких материјала [5].

Хидроксиапатити чине групу материјала који се примењују за регенерацију кости и имају

исти минерални и хемијски састав као природна кост – калцијум-фосфат: $Ca_{10}(PO_4)_6(OH)_2$. Било да су природног порекла (од кости животиња) или синтетског, хидроксиапатити су биокомпатибилни и углавном остеокондуктивни. Поред тога што механички испуњава оштећење, обезбеђује и матрикс који изазива умерену пролиферацију остеобласта [6]. Хидроксиапатит говеђег порекла (*Bio-oss*®, *Gestlich Biomaterials*, *Wollhusen, Switzerland*) данас је најчешће употребљавани биоматеријал за регенерацију кости. Има порозност сличну људској кости и кристале минералног матрикса величине око 100 μm [7]. Однос калцијума и фосфора је исти као и у коштаном хидроксиапатиту код људи [8]. Сматра се нересорптивним материјалом зато што је потребно од три до шест година за његову ресорпцију [9]. Заступљеност нересорбованих имплантних гранула унутар новоформиране кости није пожељна, зато што утиче на раст нове кости и угрожава особине новоизграђеног ткива [8, 9]. Хистолошки, стварање кости код људи са говеђим коштаном минералима ја приказано код елевације синуса [10], аугментације алвеоларног гребена [11], око ендосалних имплантата [12] и пародонталних инфракоштаних оштећења [13]. Ефикасност ксенограф-

та *Bio-oss*® у реконструктивном лечењу инфракоштаних пародонталних оштећења код људи је клинички испитивана када је употребљаван сам [14, 15] и у комбинацији с ресорптивним мембранама [14, 16], односно дериватима протеина глеђи [15].

Ресорптивне особине синтетичких биоматеријала, као што је бета трикалцијум-фосфат (β -TCP; *Cerasorb-paro*®, *Curasan, Germany – USA*), превазилазе нека ограничења природних замена за кост. Пре свега, њихова добра особина је могућност да буду ресорбовани и замењени новоформираном кости већ 8-12 месеци након хируршке интервенције [17]. Такође, немају имунолошке, нити инфективне потенцијале. Активна ресорпција имплантираних гранула је описана код животиња [18] и људи [19, 20, 21]. *Cerasorb*® је чист β -TCP са сферичним честицама и порозном структуром. Честице могу бити различите величине, док је порозност (према наводима произвођача) 5-15 μ m. Величина пора је довољна да омогући инфилтрацију остеобласта и њихових прекурсора. Овај материјал има већу ресорптивну моћ *in vivo* од хидроксиапатита и омогућава истовремено стварање кости и ресорпцију материјала [20]. Током 24 месеца материјал се потпуно ресорбује, а оштећење кости регенерише [18]. Зато су могућности овога материјала за промовисање раста кости одређене његовом порозном микроморфологијом, структуром између пора и ресорптивношћу [19]. Ранија истраживања су оцењивала примену *Cerasorb*® у комбинацији с *Emdogain*® у лечењу инфракоштаних оштећења [22].

ЦИЉ РАДА

Циљ рада је био да се упореди клинички утицај вођене регенерације пародонталних ткива применом β -TCP и говеђег коштаног матрикса код хуманих дубоких инфракоштаних оштећења.

МЕТОДЕ РАДА

Дизајн студије

У истраживању је примењена контролисана, слепа метода тзв. подељених уста. Поређена је ефикасност два материјала за имплантацију: чистог синтетског ресорптивног β -TCP биоматеријала (*Cerasorb-paro*®, *Curasan, Germany – USA*) са величином гранула 63-250 μ m, и хидроксиапатитног (HA) материјала говеђег порекла (*Bio-oss*®, *Geistlich Pharma AG, Wolhusen, Switzerland*) величине гранула 250-1000 μ m. Оба материјала су комбинована са биоресорптивним мембраном (*Bio-Gide*®, *Geistlich Pharma AG, Wolhusen, Switzerland*) у лечењу дубоких инфракоштаних оштећења. Ефекат лечења је клинички оцењен шест и дванаест месеци од интервенције, а радиографски дванаест месеци након зарастања.

Истраживање је одобрио Етички комитет Стоматолошког факултета Универзитета у Београду.

Испитаници

Двадесет и једна особа доброг општег здравственог стања, просечне старости од 46 $\pm$ 7 година, међу којима је било 13 пушача, имала је обострана инфракоштана апроксимална оштећења. Код њих је дијагностикована и умерена или узнапредовала пародонтопатија, а лечени су на Клиници за пародонтологију Стоматолошког факултета Универзитета у Београду. Сваки испитаник је дао писану сагласност за учешће у истраживању. Критеријуми за одабир испитаника били су следећи: здраве особе старости 30-56 година са два слична апроксимална оштећења и дубином џепа већом од 5 mm, те радиографском потврдом инфракоштано оштећења; добар ниво оралне хигијене са плак-индексом до 1; пушачи или непушачи. Критеријуми за искључење из истраживања били су: историја акутних или хроничних системских болести, имунокомпромитијућа стања, трудноћа и дојење, алергије на било који лек или употреба било којег препарата који узрокује хипертрофију гингиве; сви зуби с неизвесном прогнозом, трећи молари, ендодонтски лечени зуби, зуби с лошим испунима у гингивалном делу, оштећења до фуркација и мезијална оштећења мезијално инклинираних молара; лечење у претходних шест месеци, као и учешће у другим клиничким истраживањима.

Прехируршка припрема и мерења

Пре почетка истраживања испитаници су добили инструкције о оралној хигијени. Почетни третман је обухватио уклањање чврстих и меких наслага ручним инструментима и ултразвучним апаратом. Плак-индекс по Силнесу (*Silness*) и Лоуу (*Löe*) и индекс сулкусног крварења по Милеману (*Mühleman*) и Зону (*Son*) забележени су на почетку и 12 месеци након лечења. Урађено је оклузивно уравнотежење у случајевима где је дијагностикован трауматски контакт зуба. Између четири недеље и шест недеља пре планираног хируршког лечења сви испитаници су поново прегледани. На дан интервенције и годину дана касније забележени су посматрани клинички параметри: дубина сондирања џепа (ДЦ), мерена од ивице слободне гингиве до дна џепа, ниво припојеног епитела (НПЕ), мерен од цементно-глеђне границе до дна џепа, и рецесија гингиве, мерена од цементно-глеђне границе до слободне ивице гингиве. Анализиран је најлошији налаз. Иста мерења су урађена и на букалним и оралним површинама сваког апроксималног оштећења.

Хируршки поступак

Хируршки поступак је започет локалном инфилтрацијом двоцентним лидокаином с епинефрином у концентрацији 1:100.000. Интрасулкусном инцизијом су ослобођени букални и орални мукопериостални режњеви пуне дебљине. Пажљиво је чувано интерпрок-

симално меко ткиво колико је било могуће. Режњеви су екстендирани мезијално и дистално, да би се обезбедили добра видљивост и приступ површини корена и оштећењу. Изведене су вертикалне релаксирајуће инцизије до алвеоларне мукозе, да би се осигурао добар приступ и олакшало коронарно позиционирање режња. Дебридман гранулационог ткива и површине корена и третман ултразвуком такође су урађени. Хируршко поље је испирано 0,9-процентним физиолошким раствором. Остеопластика с остеоектомијом су рађене где је било потребно. На експерименталној страни (на најкоронарнији ниво зида оштећења) је примењен β -TSP помешан с крвљу пацијента, док је на контролној страни примењен HA помешан с физиолошким раствором. Колагена мембрана је обликована тако да покрије целу интерпроксималну страну оштећења и развучена 2-3 mm преко букалног и оралног зида оштећења и у експерименталној и у контролној групи. Нису урађени шавови за стабилизацију мембране. Режњеви су позиционирани на ниво пре хируршке интервенције или мало коронарније, како би се постигло примарно затварање интерпроксималног предела без тензије; режњеви су ушивени вертикалном „мадрац” техником. Након тога извршене су механичка хемостаза и стабилизација оперативног поља благим притиском. Постављено је хируршко паковање и по потреби преписани антибиотици (амоксцилин у дози од 625 mg три пута дневно током 10 дана) и аналгетици (ибупрофен од 400 mg).

Испитаницима су дата упутства у писаној форми, као и савет о примени 0,12-постотног хлорхексидина и избегавање употребе механичких средстава за одржавање хигијене (четкица и интердентални конач) 10-14 дана. Паковање и конци су уклоњени после седам дана. Хируршка рана је третирана хлорхексидином и паковање поновљено још седам дана. Механичка средства за одржавање хигијене су уведена крајем друге недеље од интервенције. Контролни прегледи су вршени једном недељно првог месеца, а затим на три, шест и дванаест месеци. Бележени су заостаје ране и ниво оралне хигијене уз ремотивацију и профилактичко уклањање плака када је било потребно. После 12 месеци забележене су вредности посматраних клиничких параметара.

Статистичка анализа

Сваком испитанику је обострано урађена интервенција и сам је себи био контрола. Параметри су забележени у просеку (просек и стандардна грешка) на почетку и после 12 месеци. Студентов *t*-тест за везане узорке је коришћен за израчунавање разлика међу групама.

РЕЗУЛТАТИ

На почетку студије између 21 испитаника није било статистички значајних разлика у задатим параметрима (Табела 1).

Благо смањење вредности плак-индекса и индекса сулкусног крварења забележено је у обе групе 12 месеци након лечења (Табела 2).

Постоперационе вредности ДЦ и НПЕ су биле статистички значајно различите у односу на вредности пре лечења у обе посматране групе (Табела 3). Смањење ДЦ и подизање НПЕ су били бољи на нивоу значајности $p \leq 0,001$. Вредности ДЦ су биле нешто боље у експерименталној групи ($4,09 \pm 0,54$ mm) него у контролној ($4,29 \pm 0,46$ mm). Годину дана након интервенције средња вредност побољшања НПЕ у експерименталној групи била је $2,76 \pm 0,99$ mm и $3,24 \pm 0,16$ mm у контролној, без значајних разлика на нивоу значајности $p \leq 0,05$. Годину дана касније вредности за НПЕ су се побољшале и у експерименталној ($1,33 \pm 0,79$ mm) и у контролној групи ($1,05 \pm 0,80$ mm). Вредности овога параметра су се статистички разликовале на почетним мерењима, док на крају није било значајних разлика.

Испитаници су имали мање тегобе и отоке непосредно после операције. Алергијске реакције, супурација и апсцеси нису забележени ни у једном случају. Експонирање мембране је уочено код четири испитаника, а експонирани делови су дезинтегрисани без нуспојава.

Табела 1. Расподела лечених оштећења
Table 1. Configuration and distribution of treated defects

Параметар Parameter	Експериментална група Experimental group	Контролна група Control group
Број испитаника Number of patients	21	21
Максила Maxilla	10	9
Мандибула Mandible	11	12
Предњи зуби Anterior teeth	4	4
Премолари Premolars	7	6
Молари Molars	10	11
1-2 зида 1-2 walls	5	4
2 зида 2 walls	13	14
3 зида 3 walls	3	3

Табела 2. Вредности плак-индекса и гингивалног индекса третираног подручја на почетку истраживања и 12 месеци касније
Table 2. Changes in plaque index and gingival index at baseline and 12 months after surgery

Параметар Parameter	Експериментална група Experimental group	Контролна група Control group	
Плак-индекс Plaque index	Пре Baseline	0.95±0.27	0.90±0.43
	После After	0.80±0.45	0.88±0.37
Гингивални индекс Gingival index	Пре Baseline	1.72±0.63	1.60±0.54
	После After	0.75±0.43	0.80±0.52

Табела 3. Вредности клиничких параметара на почетку лечења и 12 месеци касније
Table 3. Clinical parameters at onset and 12 months after surgery

Параметар Parameter		Пре Before	После After	Разлика Difference	<i>p</i>
Дубина џепа Pocket probing depth	Експериментална група Experimental group	6.76±0.83	2.67±0.48	4.09±0.54	<0.001
	Контролна група Control group	7.14±0.65	2.85±0.57	4.29±0.46	<0.001
	<i>p</i>		>0.05	>0.05	
Ниво припојеног епитела Clinical attachment level	Експериментална група Experimental group	7.38±0.67	4.62±0.67	2.76±0.99	<0.001
	Контролна група Control group	7.48±0.60	4.24±0.45	3.24±0.16	<0.001
	<i>p</i>		>0.05	>0.05	
Рецесија гингиве Gingival recession	Експериментална група Experimental group	0.62±0.71	1.95±0.74	1.33±0.79	<0.001
	Контролна група Control group	0.33±0.85	1.38±0.74	1.05±0.80	<0.001
	<i>p</i>		>0.05	>0.05	

ДИСКУСИЈА

Хистолошке студије су показале да комбинована примена замене за кост и колагене мембране може помоћи регенерацију пародонцијума код људи [6, 13]. Резултати наше студије су показали да је лечење дубоких инфракостаних оштећења помоћу β -TCP (*Cerasorb*®) и мембране (експериментална група), односно говећег коштаног матрикса (*Bio-oss*®) и мембране (контролна група) довело до клиничког побољшања са статистички значајним разликама у односу на вредности за ДЦ и НПЕ пре третмана. Мање разлике у добијеним вредностима могу се објаснити преоперационим стањем, као што су дубина и морфолошки изглед оштећења, број зидова коштаног оштећења и укупна дубина оштећења. Треба нагласити да уска коштаног оштећења са три зида добро реагују на хируршко лечење.

Инфракоштани џекови у контролној групи су се смањили на 4,29±0,46 mm. Ови резултати се могу упоредити с ранијим налазима за *Bio-oss*® и мембрану *Bio-Gide*®, где су вредности за ДЦ смањене са 5,4±0,9 mm [23] на 4,03±0,94 mm на букалним површинама (3,14±0,90 mm на лингвалним површинама) [16]. Експерименталне површине су показале смањење ДЦ од 4,09±0,54 mm. Према нашим сазнањима, ово је за сада прва употреба *Cerasorb*® и *Bio-Gide*® у регенеративној терапији инфракостаних пародонталних оштећења. У клиничкој студији где је оцењиван ефекат *Cerasorb*® и *Emdogain*® [22] забележено је слично смањење ДЦ (4,1±1,2 mm).

Средња вредност побољшања НПЕ од 3,24±0,16 mm је у сагласности са досада објављеним резултатима: 4,1±0,9 mm [23], 3,29±1,12 mm на букалним и 3,22±1,10 mm на оралним странама [16]. Инфракоштана оштећења у експерименталној групи након 12 месеци показали су побољшања од 2,76±0,99 mm, што је у сагласности с налазима других аутора (4,0±1,0 mm) [22]. У студији која је оцењивала ефикасност само биоресорптивне баријере или у комбинацији са деминерализованим коштаном алографтом који је осушен замрзавањем (енгл. *demineralized freeze-dried bone allograft* – *DFDBA*) [24] смањење ДЦ је било 3,37 mm, а повећање НПЕ 2,29 mm. Могли су се очекивати бољи резултати примене морфогених протеина хуманог порекла за које се сма-

тра да су саставни део *DFDBA*. Клинички налаз није бољи у поређењу с резултатима других студија.

Чини се да постоји разлика у резултатима за вредности ДЦ и НПЕ у зависности од примењених биоматеријала или чак међу студијама где је примењен исти биоматеријал. Постоји неколико фактора који одређују прогнозу регенеративне терапије: тип леченог оштећења, тип мембране, искуство оператора, технике мерења, третман након интервенције. Важне су и навике у оралној хигијени самих пацијената, као и то да ли су пушачи или не.

У нашем истраживању резултат за рецесију гингиве се побољшао у просеку за 1,33±0,79 mm у експерименталној групи и 1,05±0,80 mm у контролној, што је задовољавајуће с естетског становишта. Резултати се могу упоредити с налазима Бокана (*Bokan*) и сарадника [22] (0,7±1,1 mm) и Скулина (*Sculean*) и сарадника [23] (1,3±1,0 mm). Једно могуће објашњење за постхируршко скупљање меких ткива може имати везе с величином честица биоматеријала. Величина честица *HA* у *Bio-oss*® је већа него код *Cerasorb*®. Веће честице можда обезбеђују бољу потпору и боље испуњавају просторе, а вероватно дају и бољу механичку потпору приликом сондирања. Разлике у физичким и хемијским особинама и структури између биоматеријала могу имати различит регенеративни и остеокондуктивни потенцијал. Порозност, површинска структура и хемијске особине имају пресудну улогу у остеокондуктивним одликама. Када се процењују структурни параметри, као што су унутрашња површина (97 m²/g), укупна порозност (70%) и величина пора (300-1500 μ m), *Bio-oss*® личи на људску кост [25]. Систем пора у *Bio-oss*® са великом унутрашњом површином и великим степеном порозности погодује стварању нове кости [26]. Честице *Cerasorb*® су сферичног облика са гранулометријом 50-2000 μ m и такође стварају интергрануларне микропоре пречника 100-500 μ m, које дозвољавају урастање крвних судова који исхрањују ћелијске структуре новоформиране кости [19, 20]. Његова висока укупна порозност од 65% има капиларни ефекат и ствара базу за исхрану ћелија и ресорпцију унутар гранула [18]. Иако за оба материјала важи да су ресорптивни, после 24 месеца *Cerasorb*® се потпуно ресорбује, док се код оштећења испуњених

са *Bio-oss*® честице уочавају у 30% случајева [18]. И хистолошке студије су потврдиле ресорпцију *Bio-oss*® уз присуство ћелија које личе на остеоласте око имплантираног материјала [12, 26]. Доказана је спора ресорпција *Bio-oss*® и присуство честица до шест година после имплантације [10, 27]. Предности *Cerasorb*® су предвидљиво растање кости и време ресорпције у зависности од физиолошких услова уз истовремено стварање нове кости. Употреба замена за кост у комбинацији с мембраном доприноси бољем клиничком резултату. Употреба биоресорптивних мембрана искључује другу хируршку процедуру за њено уклањање и тако умањује ризик оштећења новоформираног гранулативног ткива. Инкорпорише се у новоформирано везивно ткиво или га макрофаги разграде у року од шест до осам недеља. Као додаток, колагени материјал има додатне предности, као што су слаб имуногени потенци-

јал, лакоћа примене и могућност да се ткиву да дебљи-на јер служи као основа [28].

ЗАКЉУЧАК

Вођена регенерација дубоких инфракоштаних оштећења помоћу *Bio-oss*® и *Cerasorb*® довела је до клинички и статистички значајних побољшања вредности дубине џепа и нивоа припојеног епитела. Рецесија гингиве је нешто повећана, али безначајно. Резултати истраживања показују да *Bio-oss*® и *Cerasorb*® имају добре остеоиндуктивне особине, чиме обезбеђују прихватљиву аугментацију кости. Зато се може закључити да су оба материјала у комбинацији с колагеном мембраном погодни за лечење дубоких коштаных пародонталних оштећења.

ЛИТЕРАТУРА

- Rosen PS, Reynolds MA, Bowers GM. The treatment of intra-bony defects with bone grafts. *Periodontology*. 2000; 22:88-103.
- Cortellini P, Bowers GM. Periodontal regeneration of infrabony defects: an evidence-based treatment approach. *Int J Periodontics Restorative Dent*. 1995; 15:128-45.
- Tonetti P, Cortellini MS, Lang NP. Clinical outcomes following treatment of human infrabony defects with GTR/bone replacement material or access flap alone. A multicenter randomized controlled clinical study. *J Clin Periodontol*. 2004; 31:770-6.
- Giannoudis PV, Dinopoulos H, Tsiridis E. Bone substitutes: an update. *Injury*. 2005; 36:20-7.
- Gross JS. Bone grafting materials for dental applications: a practical guide. *Compend Contin Educ Dent*. 1997; 18:1013-8.
- Nevins M. Bone formation in the goat maxillary sinus indicated by absorbable collagen sponge implants impregnated with recombinant human bone morphogenetic protein-2. *Int J Periodontics Restorative Dent*. 1996; 16:9-19.
- Rosen B, Hobbs L, Spector M. The ultrastructure of an organic bovine bone and selected synthetic hydroxiapatites used as bone graft substitute materials. *Biomaterials*. 2002; 23:921-8.
- Suzuki T, Hukkanen M, Ohashi R, Yokogawa Y, Nishizawa K, Nagata F, et al. Growth and adhesion of osteoblast like cells derived from neonatal rat calvaria on calcium phosphate ceramics. *J Biosci Bioeng*. 2000; 89:18-26.
- Taylor JC, Cuff SE, Leger JP, Morra A, Anderson GI. In vitro osteoclast resorption of bone substitute biomaterials used for implant site augmentation: a pilot study. *Int J Oral Maxillofac Implants*. 2002; 17:321-30.
- Hallman M, Lundgren S, Sennerby L. Histologic analysis of clinical biopsies taken 6 months and 3 years after maxillary sinus floor augmentation with 80% bovine hydroxiapatite and 20% autogenous bone mixed with fibrin glue. *Clin Implant Dent Relat Res*. 2001; 3:87-96.
- Norton MR, Odell EW, Thompson ID, Cook RF. Efficacy of bovine bone mineral for alveolar augmentation: a human histologic study. *Clin Oral Implants Res*. 2003; 14(6):775-83.
- Hämmerle CHF, Chiantella GC, Karring T, Lang NP. The effect of a deproteinized bovine bone mineral on bone regeneration around titanium dental implants. *Clin Oral Implants Res*. 1998; 9:151-62.
- Mellonig JT. Human histologic evaluation of a bovine derived bone xenograft in the treatment of periodontal osseous defects. *Int J Periodontics Restorative Dent*. 2000; 20:19-29.
- Hutchens LH Jr. The use of a bovine bone mineral in periodontal osseous defects: case reports. *Compend Contin Educ Dent*. 1999; 20:365-78.
- Scheyer ET, Velasquez-Plata D, Brunsvold MA, Lasho DJ, Mellonig JT. A clinical comparison of a bovine-derived xenograft used alone and in combination with enamel matrix derivate for the treatment of periodontal osseous defects in humans. *J Periodontol*. 2002; 73:423-32.
- Camargo PM, Lekovic V, Weinlaender M, Nedic M, Vasilic N, Wolinskiy LE, et al. A controlled re-entry study on the effectiveness of bovine porous bone mineral used in combination with a collagen membrane of porcine origin in the treatment of intra-bony defects in humans. *J Clin Periodontol*. 2000; 27:889-96.
- Shilling FA, Linhart W, Filke S, Geauer M, Schinke T, Rueger JM. Resorbability of bone substitute biomaterials by human osteoclasts. *Biomaterials*. 2004; 25:3963-72.
- Artzi Z, Weinreb M, Givol N, Rohrer M, Nemcovsky C, Prasad H, et al. Biomaterial resorption and healing site morphology of inorganic bovine bone and β -tricalcium phosphate in the canine: A 24-month longitudinal histologic study and morphometric analysis. *Int J Oral Maxillofac Implants*. 2004; 19:357-68.
- Trisi P, Rao W, Rebaudi A, Fiore P. Histologic effect of pure-phase beta-tricalcium phosphate on bone regeneration in human artificial jawbone defects. *Int J Periodontics Restorative Dent*. 2003; 23:69-77.
- Zerbo IR, Bronckers ALJ, Lange GL, Beek GJ, Burger EH. Histology of human alveolar bone regeneration with a porous tricalcium phosphate. A report of two cases. *Clin Oral Implant Res*. 2001; 12:379-84.
- Tonetti MS, Cortellini P, Lang N, Suvan JE, Adriaens P, Dubravec D, et al. Clinical outcomes following treatment of human intra-bony defects with GTR/bone replacement material or access flap alone. A multicenter randomized controlled clinical trial. *J Clin Periodontol*. 2004; 31:770-6.
- Bokan I, Bill JS, Schlagenhaut U. Primary flap closure combined with Emdogain® alone or Emdogain® and Cerasorb® in the treatment of intra-bony defects. *J Clin Periodontol*. 2006; 33:885-93.
- Sculean A, Chiantella GC, Windish P, Arweiler NB, Brex M, Gera I. Healing of intra-bony defects following treatment with a composite bovine derived xenograft (Bio-oss Collagen) in combination with a collagen membrane (Bio-gide PERIO). *J Clin Periodontol*. 2005; 32:720-4.
- Trejo PM, Weltman R, Caffesse R. Treatment of intraosseous defects with bioabsorbable barriers alone or in combination with decalcified freeze-dried bone allograft: a randomized clinical trial. *J Periodontol*. 2000; 71:1852-61.
- Peetz M. Characterization of xenogenic bone mineral. In: Boyne PJ, editor. *Osseous Reconstruction of the Maxilla and the Mandible: Surgical Techniques Using Titanium Mesh and Bone Mineral*. Carol Stream, IL: Quintessence Publishing; 1997. p.87-93.
- Jensen SS, Aaboe M, Pinholt EM, Hjorting-Hansen E, Melsen F, Ruyter IE. Tissue reaction and material characteristics of four bone substitutes. *Int J Oral Maxillofac Implants*. 1996; 10:55-66.
- Schlegel AK, Donath K. BIO-OSS – a resorbable bone substitute? *J Long Term Eff Med Implants*. 1998; 8:201-9.
- Chen CC, Wang HL, Smith F, Glickman GN, Shyr Y, O'Neal RB. Evaluation of collagen membrane with and without bone grafts in treating periodontal intra-bony defects. *J Periodontol*. 1995; 66:838-47.

The Use of Beta-Tricalcium Phosphate and Bovine Bone Matrix in the Guided Tissue Regeneration Treatment of Deep Infra-Bony Defects

Natalija Luković¹, Obrad Zelić¹, Saša Čakić¹, Vanja Petrović²

¹Clinic for Periodontology and Oral Medicine, School of Dentistry, University of Belgrade, Belgrade, Serbia;

²Clinic for Preventive and Paediatric Dentistry, School of Dentistry, University of Belgrade, Belgrade, Serbia

SUMMARY

Introduction The primary goal of bone regeneration procedures with application of various regenerative biologic agents and biomaterials is to facilitate the formation of periodontal tissues lost as a result of periodontitis.

Objective The aim of the study was to compare clinical outcome of the guided tissue regeneration (GTR) treatment with the use of β -tricalcium phosphate and with bovine bone matrix in human deep intra-osseous defects.

Methods Twenty-one systemically healthy subjects with moderate to advanced periodontitis, between 30 and 56 years of age, 11 females and 10 males, were selected. Patients having two similar inter-proximal defects with pocket probing depths following initial therapy greater than 5 mm were recruited for the study. Experimental sites were grafted with pure β -tricalcium phosphate biomaterial (Cerasorb®) and a biomembrane, while control sites were treated with bovine-bone hydroxiapatite xenograft (Bio-oss®) and a biomembrane. Immediately before surgery and 12 months after surgery, pocket probing depth (PPD), epithelial attachment level (EAL)

and gingival recession (GR) were evaluated.

Results In the experimental group PPD amounted to 6.76 ± 0.83 mm before surgery, and decreased significantly to 2.67 ± 0.48 mm 12 months following surgery, while in the control group PPD significantly decreased from 7.14 ± 0.65 mm presurgically to 2.85 ± 0.57 mm postsurgically. After one year, EAL gain was 2.76 ± 0.99 mm in the experimental group, and 3.24 ± 0.16 mm in the control group. After twelve months postoperatively GR amounted to 1.33 ± 0.79 mm in the experimental group and to 1.05 ± 0.80 mm in the control group. No statistically significant differences for PPD reduction, EAL gain and GR increase were detected between the groups.

Conclusion Results from the present study indicate that GTR treatment of deep intra-osseous defects with Bio-oss® and Cerasorb® resulted in clinically and statistically significant improvement of EAL gain and PPD reduction. A GR was slightly increased, with no statistical significance.

Keywords: periodontal regeneration; guided tissue regeneration; intra-bony defects; β -tricalcium phosphate; bovine-bone hydroxiapatite xenograft; resorbable biomembrane